

Майстер корабля (скорочено)

Юрій Яновський

Юрій Яновський

Роман "Майстер корабля"

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

ПРИСВЯТА

Високо в небо соколи летіли!
Далеко в море гості запливали
І парус, парус, парус доганяв.
Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.
Веселий день любові кочової!
На палубі вино і брязкіт зброї
І плескіт хвиль, неначе крик коня.
Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.
Любовна міць на палубі рухливій,
На кораблі, що йде, мов білий привид,
Й зорю на щоглу, як ліхтар, підняв!
Надувши груди білі, йшли фрегати,
Над морем місяць уставав солдатом
І просторінь шляхів охороняв.
1928

"Забирайте ж із собою в путь, виходячи з м'яких юнацьких літ до суворої,
загартованої мужності, — забирайте із собою всі людські порухи, не
залишайте їх на дорозі: не знайдете потім!"

М. В. Гоголь

Ні! все добре на землі:
Чорна дівка, білий хліб!
Завтра в інший край мандрівка:
Чорний хліб і біла дівка.
Йоганн-Вольфганг фон Гете

Але завше я пив лиш за те, що любив,
Лиш за "Вітер, що дме, корабель, що пливе,
За дівча, яке любить матроса!".
Шарль Дібдін

О корабле, тебе вже манить хвиля Моря?
Горацій

I

Сиве волосся до чогось зобов'язує. Старечі ноги йдуть до могили. Зараз мені за 70, багато води втекло відтоді, коли я, молодий юнак, окунувся в життя! Тепер, коли мене термосить ломота, дрижать руки, чи набігає сльоза, сиджу біля нагрітого каміна і згадую юність. Життя доходить до краю.

Сьогодні я бачив надзвичайний фільм "Біла Пустеля". Молодий кінорежисер був дуже радий бачити мене, адже за моїми книжками він вивчав кінематографію. "Біла Пустеля" дійсно шедевр, який з'являється в нас раз на десятиріччя. Зараз кіномистецтво дійшло апогею. Перші фільми на зорі існування кіно мені здавалися смішними. Ми навіть роздумували, чи кіно є мистецтвом?

Наші кроки в кіно були спробами дитини, що вчиться ходити. Шлях кіно лежить від винайдення фотографії до винайдення плівки. З'явилися і перші метри величезного мистецтва, що його зовемо тепер – Мас-Кіно-Мистецтво.

Мене кличуть То-Ма-Кі – Товариш Майстер Кіно. Це найвище звання для кінематографіста.

Я сиджу мовчки. Родини я не маю. Всі розлетілися: старший син відбуває повітряні рейси Оде – Індія. Дружина померла при народженні другого сина. У мене є урна з прахом дружини. Раз на рік я ставлю дорогий попел на стіл і розмовляю з ним. До молодшого сина у мене немає гіркості. Я люблю його. Він подібний до покійної дружини. Професія мого сина – писання книжок. Він цілий рік мандрує. Пише там, де перебуває: на морі, на повітрі, в лісі й в снігах, на екваторі, в піщаній пустелі. Його твори легкі і бадьорі.

Спадає на думку сьогоднішня кінокартина "Біла пустеля", сюжет якої неможливо переказати. Спочатку була людина на снігу, потім – жінка, яка народжувала дитину. Переглядаючи картину, я відчув бадьорість й силу.

Раджу всім дожити до глибокої старості, але не нести з собою хвороб. Мені докучають серце і шлунок. Тому дбаю, щоб мій мозок отримував належну йому частку їжі, щоб клітини жили нормально. Почуття в мене вельми умовні: я тільки по звичці люблю чи не люблю когось, поважаю чи не поважаю певний учинок.

Мені однаково, що про мене скажуть. Я не можу гніватись, бо немає людини, яка могла б заподіяти щось достойне мого гніву.

Мені однаково приємно говорити про кіно, про "Білу Пустелю", про мою юність і старість, про справи інтимні і справи громадські. Все мені близьке, але я не стану витрачати дорогоцінної крихти часу на зайве. Я випиваю останні роки, як краплі

старого незабутнього вина.

Переглядаю різні картини, і ті, які сам творив. Я можу, заплющивши очі, описувати кожне місце цих чотирьох десятків картин. Мій розум хоче згадувати!

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

II

До кінофабрики я приїхав молодий і простий, дивувався морем, ходив по місту. З того часу все змінилося, всюди цемент, асфальт і машини.

Жив у великому готелі. Завжди було видно море між будинками. Тротуар був з плит чорного кольору. Було ковзко ходити. Від Професора я дізнався, що ці плити – камінь з Італії, закам'яніла лава Везувію. З мешканців міста мені подобалися вантажники, моряки й рибалки. З рибалками провів багато вечорів за розмовами.

Мене приваблював порт, я дивився, як ремонтують пароплав. Прив'язавши дошки до борту, сидить маляр. Він п'яний і вдає митця. Співаючи, раптом летить із пензлем у воду. Смішно, але виявляється, що він тоне. Наймужніший з нас витягає маляра з води.

Мою появу на фабриці мало хто помітив, я був художнім редактором.

Директор наказав поставити на місце режисерів (а їх тоді було сім) кінофабрики і я, як редактор почав писати конституцію. В кіно я не був новий. Я знав уже всі таємниці кіновиробництва. Про Директора я розповім далі докладніше. Він зробився потім моїм приятелем. Він працював на фабриці, доки не пішов командувати полком проти поляків. Це були сорокові роки. Тоді він поліг під Варшавою, поклавши всіх бійців під час штурму.

Щодня на фабрику приходив Михайль – мій колишній метр, ватажок лівих поетів, футурист. Він курил люльку, ішов подивитись на море і зникав.

III

Зала першого в Республіці оперного театру. В залу віє холодом сцени, старими фарбами й особливим запахом куліс. Починає грати оркестр. Мелодія самотності, пустельного вітру, нездійснених жадань і кочової романтики. На сцену вибігає людина. Це Йосиф Прекрасний, котрий грає на дудці (на сцені – біблійна історія про Йосифа).

Вистава йде далі. Брати продають Йосифа єгиптянам. Йосиф пручається, просить милосердя у братів, з боєм бачить, як потроху одвертаються брати.

Завіса. Оплески й вигуки. Зала оживає. А я не встаю з крісла, у мене передчуття чогось надзвичайного. Має статись якась зміна, десь близько ходить жінка, я дихаю її повітрям.

Над каною (каміном) у мене є фото жінки в купальнику. Жінка сидить на чорному камені. На фото є напис "Милому, ідеальному другові з Генуї". Я дивлюся на її обличчя і посміхаюся, бо знаю більше, ніж ви можете знати. Думками знов повертаюся до зали.

Танці при дворі фараона. Йосиф сам починає танок. Його бачить Тайах – фараонова жінка. Її одну помічає моє око. Я відчуваю насолоду, милуючись чудесною жінкою. Мені хочеться переплисти заради неї океан і море. У танці зображується, як дружина

фараона спокушає Йосифа і переможно несе його одяг фараонові. Кінець вистави, що показала спокушеного Йосифа.

Я виходжу на вулицю і розумію: це вона. Мені не викрутитись.

Зрозумійте психологію старості. Пам'ятайте, що ви теж будете такими. Але я достойно несу прапор старості. Згадую про молодих, сміливих і чуйних.

Одну з чергових картин було закінчено, і я не виходив з монтажної кімнати, де скорочував фільм. Я був автором сценарію. Зі мною в кімнаті був високий режисер. Це була його перша картина і мій перший сценарій. В той час питання режисера і автора стояло дуже гостро. Режисери і автори до згоди ніяк не приходили.

Я починаю розмову з режисером: "Творчість - поняття егоїстичне й навіть егоцентричне в своїй глибокій суті. (Нині я не так думаю!)". Коли я зробив сценарій, то він здавався мені підходящим навіть для Біблії. Коли закінчив писати, мені він видавався нудним. Через тиждень я його ненавидів. Я виношував сценарій, як кобила лоша. Кобила була впевнена, що лоша стане шляхетним скакуном. Що ж зробив режисер з моїм лошам? Вкрив його попоною на 2800 метрів, нагодував шоколадним вівсом, пофарбував його в червоний колір, та ще одірвав голову і хоче вчепити в іншому місці.

Ми так розмовляли з годину. Могли і посваритися, але треба закінчувати картину. Я й досі ціную витриманість високого режисера і його шляхетне поводження.

Режисер запитує мене: невже автор сценарію має керувати режисером? Адже режисер робить так, як він розуміє, ставить кадр на призначене місце. Що ж авторові залишиться робити? Посваритись з режисером?

Я слухаю режисера, повертаючи ручку моталки. Очі болять, бо дрібненькі малюнки (їх 54 на метр) миготять перед очима. Я говорю, що установка, яка купує сценарій, має правильно зрозуміти ідею сценарію і слідкувати, як режисер провадить цю ідею. Коли режисер псує іде, треба шукати іншого режисера. Коли ж він не дотримує дрібниць - не напосідати, поважаючи творчість. За такі думки режисер починає ставитись до мене прихильно.

Я згадую, як приїздив на зйомки до режисера. Я не згідний був ні з чим. Мені здавалося, що він усе робить не так. Режисер запитує, чому ж я нічого не казав. Я відповів, що розумів своє місце. Коли фільм знято, я можу викинути кадри, які мені не подобаються (саме були кадри на сотні метрів, які я хотів викинути). Вирішили піти до Директора, хай він нас розсудить з тими кадрами, які я хотів викинути. Але надворі вже ніч і Директор поїхав додому. Завтра ми епізод цей, звичайно, викинемо. Директор буде на моєму боці.

Ми йдемо територією фабрики, виходимо на вулицю й чекаємо трамвая.

Дивлячись, як обставляють та прикрашають різні декорації, я багато дечого передумав. Я навчився відрізняти людей від тих речей, серед яких вони живуть. Можна вийняти людину з декорацій, які вона собі збудувала (або які їй хтось збудував) і

порозмовляти. Це дуже цікаво і може дечому навчити. За це я дякую Професорові.

Ім'я Професора можна знайти в історії архітектури Республіки. Його будинки прикрашають наші міста. А в історії кіно має місце невтомного працівника.

Я ходжу знімальними площадками з Професором, який будує декорації. Коли приходимо до режисера та оператора, виявляється, що зйомки не почалися, бо куток декорації неможливо освітити. Хоч Професор вже тричі будував декорацію, та режисер її явно ненавидить. Розмова могла дійти і до директорського кабінету, але з'являється адміністратор, який свариться, що зйомки ще не почато. Ми з Професором виходимо надвір. Нам не хочеться нічого говорити. "Да-а", - кажу я. "Мистецтво", - каже Професор.

IV

Я люблю море, ніколи не любив ходити по дорогах. А на морі кожна дорога нова.

Не хочу бути романістом. Коли я читаю роман (не мого сина), я уявляю заклопотаного автора, який перечитує роман, викидає певні частини. Авторіві тільки й треба, щоб його книжку прочитали і зітхнули. Такий автор досяг мети. Він сідає за інший роман.

Мої романи вже написані, лежать по бібліотеках (а фільм-романи — по фільмотеках). Я добився, чого хотів. Тепер я не пишу роману. Я пишу мемуари. Згадую певний шматок життя, що мені він дорогий, і пишу про нього. Пишу насамперед для себе, і мені все цікаве. Той, кому тяжко буде прочитати до кінця, може відікласти книжку. Значить, іще не час йому читати мої мемуари.

Забув відзначити, що я сиджу на березі моря. Ніхто мене тут не бачить. Я нахиляюся до води і мовби торкаюся рукою до холодного чола нареченої, до її холодної шиї. І як було всім зрозуміти, що в мене одна наречена, для якої я жив ціле життя, їй присвятив сталеву шпагу й за неї підставляв під мечі важкий щит. Сімдесят років стою я на землі, пройшли переді мною покоління чужих і рідних людей, і всім я з гордістю дивився в вічі, боронячи життя й честь моєї нареченої. Культура нації - звуть її.

Я був юнаком невисоким і струнким, з сірими очима, енергійним ротом, погляд був насмішкуватим і впертим. Мав руки, що люблять жінок і їхнє тіло, люблять парус і гвинтівку, а іноді полишають те й інше для любовного вірша. Я вважав, що друг і ворог - два обличчя одного тіла.

Директор ходив, похитуючись, як моряк. Колись він справді був моряком, тоді була війна, їхній крейсер "Ісмет" навівав жах, але щохвилі міг полетіти від міні в повітря. У темну ніч з кожного корабля йшло в чергу кілька матросів. Бралось нікудишнього старого пароплава і його вантажилося мінами. Вони відпливали в море розставляти міни. Цю операцію робилося в тих місцях, де мав звичку ходити ворог. Але спитайте в матроса, яка капризна річ плавуча міна, бо ще ні разу не повернувся поганий пароплав. Розставляти міни - вірна смерть для матроса. Матрос це знає й матрос зневажливо свище. Матрос боїться, як кожна жива істота. Шукає грошей і шукає жінки, щоб затулити в своєму роті крик смерті її устами. Йому залишилася година

стояти на твердій землі й жити. Матрос напивається, його знаходить патруль, читає на шапці адресу й волоче на корабель. Тиждень матрос бореться з нереальною смертю й реальним доктором. Нарешті одужує. І тоді дізнається, що пароплав, на якому він мав повезти міни, щасливо полетів у повітря біля турецьких берегів. Відтоді матрос ненавидить спирт. А коли йому треба пити, затуляє носа й цідить у рот по краплині. Це в нього є й тепер, я спостеріг одного разу й послухав його оповідання про денатурат.

Іду в їдальню до Директора. Біля їдальні товпи жебраків, у самій їдальні – мухи і бродячі собаки. Директор сидить окремо й їсть так швидко, ніби в нього в руці дві ложки. Я сідаю біля нього й розкладаю на столі конституцію. Я йому голосно читаю, а він мовчки їсть. Подають другу страву. Директор дає шматок м'яса котові, що сидить поблизу. Це матроська звичка – любити тварин. Ми виходимо з їдальні, я радий, бо директор прийняв мою конституцію.

V

Нарешті ітиме мова про лютого Сева. У мене на стіні є портрет його діда у полотняному одязі. Він у садку, з палицею, йому не менше дев'яноста. Він стоїть так, як стояв колись у Місті Сев – гордо.

Згадую, як мені сказали, що до міста прибув Сев. Художник Сев – мій перший друг. Прийшовши режисером до кіно, він поставив невеличку комедію, але провалився. А тепер повернувся й знову зніматиме.

В готелі, де ми всі жили, вечором мав зайти до режисера. Ми мали поговорити про сценарій, що він почав ставити. Я постукав до кімнати, зайшовши, побачив режисера і жінку. Режисер лежав на ліжку, жінка сиділа і курила біля вікна. Я подумав, що прийшов невчасно. Жінка була білоголова, стрижена, в англійській блузці, довгі ноги поклала на стілець перед собою. Вона палила, дмухаючи в вікно, і ледве подивилася на мене. Я почав казати, що спішу і маю зустріч із Севом (не хотів їм заважати). Жінка встала. Я одразу став забувати своє незадоволення і бажання піти. З нею мені захотілося погуляти по вулицях, міцно притиснувши до себе її лікоть. Вона трималася так, ніби їй шлейф несли пажі. Я червонів. Попрощавшись, вийшов і почув: "Хочете чаю, Тайах?". Це мене вразило, і я навіть пішов не в той бік. Замислившись, я набрів на Сева, хоча ще не бачив його ніколи і не був ще знайомий з ним. Ми довго трясли руку одне одному. У кімнаті Сева розмовляли про провал його картини, про його нову картину. Сев задумав фільм про море. Він запитав, чому я так швидко втік від режисера. Я відповів, що там була дівчина, яка мені не подобається. Я чув її ім'я, запитав Сева, при чому тут "Йосиф Прекрасний"? Там є така цариця, що спокушає? Сев відповів: "Оце вона там і є". Я почервонів, Сев удав, ніби не бачить цього.

Сев розповів, що задумав морський сценарій: море, корабель, наші матроси й нудьга за батьківщиною. Побачивши, що в мене до розмови настрою немає, Сев тягне мене до кімнати режисера.

І от ми сидимо всі гуртом на ліжкові: я, Тайах і Сев. Навпроти нас ходить режисер, а на канані сидить кінооператор.

Біля себе відчуваю тепле плече жінки, вона чудово пахне. Мені хочеться казати

приємності. Тайах дуже стримана й холодна, у неї професійна усмішка балерини – одним ротом, білими зубами.

Швидко йшов час, інтимна темінь обгорнула кімнату. На мою руку обережно лягла рука Тайах й так залишилась (а я дуже люблю людські руки – додаток до людського розуму). Я почав ворухити пальцями, помалу пестити жіночу руку. Тайах нахилилася до мене, й я нахилився до неї. Її волосся лоскотало мені вухо.

Перед очима раптом випливає камін. Поправляю плед на ногах і підкладаю дров. Кров не гріє так, як півсотні років тому. Я хвилинку тихо плачу.

Знову згадую, як тоді у кімнаті режисера пропоную свої послуги Севу. Між нами сидить Тайах, і коли я схиляюсь до Сева, її груди торкаються моєї руки. Я не воруху ліктем, щоб залишити враження випадковості. Я чую пульсацію крові на шкірі руки.

Троє голів укупі, три перемішаних дихання, троє рук разом (Сев поклав і свою руку на наші), сутінь кімнати, дружба, до якої увійшла жінка повноправною серединою. Ця група була синтезом і натхненням.

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

VI

Сонце ще за обрієм. Море спокійне й темне. Ми вийшли з готелю: Сев, я й актор-тубілець. Ми йдемо до східців у порт.

По східцях ми біжимо вниз, як школярі. У військовій гавані попритулювалися човни рибалок. Ми підходимо до них і зазираємо згори. Наш актор починає бігати й шукати свого знайомого рибалку і десь зникає.

Ідемо далі й доходимо до краю молу. Вже зовсім світає. Над водою сидять рибалки. За смугою води стоїть упоперек хвилеріз. До нього ходить човен, на який ми чекаємо, щоб добратися туди.

Сьогодні була неділя, а Сев говорив, що саме в неділю йому приходить в голову безліч ідей.

Ми побачили на воді дубок, паруси якого були змотані. За кормою на тросі був маленький човник, такий же, як дубок. Був ніби його дитинча. Дубок називається "Тамара".

Ми пройшли по хвилерізу в край, поминувши рибальські такі-сякі хатинки, бо взимі рибалки переїздять в Місто.

Ми сиділи і міркували, як можна жити в країні, у якій немає моря. Починає сходити сонце.

Сев запитує думку про його сценарій. Але сценарій Сева має ідею, яку словами неможливо сказати. Її можна сформулювати лише словами Сева, до неї треба ще його усмішки, манер і веселості. Нам добре розмовляти біля моря. Море чимось нагадує степ. Біля моря добре думається. Сев розповідає історію про старого діда: жив собі дід, було йому більше ста років. Забув уже рахувати онуків та правнуків, а синів геть усіх поховав. Став недобачати старий, і вигнали його правнуки. Оселився старий у землянці

над рікою. На даху в нього зимою вовки ночували, влітку – трава росла, і жив дід так, ніби збирався свою сотню років іще раз переглянути. В нього була страшенна сила і інстинкт до життя. Та несподівано його розірвали вовки на другій сотні літ життя.

Актора нашого не було й не було. Ми сіли на шаланду і рибалили. Рибальство так захоплює Сева, що він приказує до кожної скумбрії, яка потрапляє на дно шаланди. Рибалка – хазяїн шаланди говорить, що сьогодні буде шторм.

Шторм розлютувався надвечір. Нам тяжко навіть йти, ми опиняємося біля води. Ось воно – море! Яке ж воно гнівне!

Був туман, сильні хвилі. А ми з Севом сіли на мол, дивилися і розмовляли про Тайах. Її подруги говорили, що вона змінилася. Кілька років вона кидалася від одного чоловіка до іншого. Вона вважала себе авантюрицею. Її батько – італієць, мати – слов'янка. Дівчина не могла всидіти на місці. Але тут вона ніби потрапила до лагуни, хотіла тихо пливти. Сев говорив, що зараз її тіло відпочиває і відновлює кінчики чулих нервів. І прийде час, коли ця жінка буде відчувати себе дівчиною. Сев сказав до мене: "Ви ж її любите, редакторе!". "А ви її кохаєте, Сев!" — відповів я.

Коли ми з Севом йшли додому, то в порту зустріли Тайах. Вона тримала капелюх у руках, і її золоте волосся куйовдив вітер. Ми взяли усі за руки й потягли Тайах за собою на мол. Це було веселе біснування. Ми щось кричали, вибігши на мол, Тайах щось співала. Дівчина кинулася мені на шию і жагуче поцілувала в губи, притулившись всім тілом. Потім вона поцілувала Сева.

На губах Тайах була вже зовсім невдавана усмішка. Вона любила, коли ми з Севом приходили в театр дивитись, як вона танцює.

Шторм лютував, ми побачили, як хвиля несе щось на собі. Побачили голову людини на щоглі. Сев полетів у воду і, не вміючи плавати, стояв по пояс у воді і чекав, доки щогла наблизиться до нього.

Людина, яку викинуло на берег, виявилася живучою, хоча й ми також робили хтозна-що, щоб вона ожила. Очі чоловіка були сині. Він просив води, ми відрядили Тайах за спиртом, а чоловіка перенесли в затишок, зняли весь одяг і викрутили. Він був прекрасним екземпляром мужчини. Тайах принесла горілки і ми розтерли його, а потім дали ще й випити трохи. Коли він опритомнів зовсім, у Тайах горіли очі, а викинутий на берег матрос засоромився, відчувши себе голим.

Сев сказав, що це прекрасний початок для фільму. Матрос одягся і очі Тайах посумніли. Тепер перед нами стояв блідий матрос, чорнявий і смаглявий, із затьмареними синіми очима. Чорнява борідка пробивалася на щелепах, обличчя приємне, хоч і некрасиве. Його звали Богдан.

Шторм і далі лютував. Сев повіз матроса, а ми з Тайах зайшли до Професора. З'їли диню, а я отримав Будду з бронзи, зробленого в 15 столітті.

Тайах похвалилась, що ми врятували матроса. Професор сказав дівчині не кидатись за матросом, бо всі матроси довго не тримаються берега. Та дівчина відповіла, що її тягнуть обрії. Вона відчуває себе молодою й наївною.

Ми з Тайах вийшли від Професора. На перехрестях цілувалися, не звертаючи уваги на прохожих. Біля готелю ми зупинилися, і дівчина запросила до себе, бо вона завтра від'їздить до Генуї. В її кімнаті сиділи, загубивши розуміння власності рук. Ми хилилися одне до одного, як дуб і лоза, і кожне з нас було то дубом, то лозою.

Тайах розповіла, що її тітка умирає, а в Мілані живе батьків брат. Просила їхати з нею. Я взяв її на руки, дівчина злякалася, але зрозуміла, що я не такий, як її попередні чоловіки. Ми просто кружляли по кімнаті. А потім я попрощався й вийшов, почувавши, що неймовірний тягар узяв на себе такими стосунками. Вона крикнула ще: "Не загуби Богдана".

Ніч. На небі химерні темні скелі. Був шторм.

VII

У день від'їзду Тайах сталося декілька подій.

Дубок "Тамара" похитується на якорі. До нього на човнах возять десятками дітей. Діти - з дитячого будинку, усі вдягнуті однаково. Вони ніби аргонавти, що плывуть на зустріч сонцю. На палубі була метушня, за всіма було важко доглянути. Матроси були злі на дітей. На палубі з'являються мокрі місця - найменші діти хвилюються. Останній човен везе кінорежисера і кінооператора. Знімальний апарат ставлять на кормі. Кінооператор крутив. Режисер стояв позад апарата й радів від сцени, що мусила бути останньою в його фільмі. "Парусник з дітьми пливе назустріч сонцеві. Вогняний диск піднімається над обрієм".

Раптом почався дощ. Дубок розхитує щоглами дуже сильно. Натиск вітру - і щогли падають на воду, витрушуючи із дубка дітей. Дощ припиняється і на небі знову світить сонце. А через годину Директор дає інформацію репортеріві про те, що "через непристосованість дубка до невеликої ваги й через неглибокий киль трапилась катастрофа. Але дітей пощастило врятувати, крім кількох малих".

Директор приходить на площадку перед павільйоном і секретар повідомляє, що задихнулася дитина. Директор каже, що знає, що трапилося в морі. Але дитина задихнулася тут, після зйомок. Знімали немовля, а потім відвозили його автом додому. Мати, зачарована їздою швидкого авто, не помітила, як дитина задихнулася на її руках.

Пароплав до далекої Італії уже відплив. На кінофабриці Сев закінчив роботу і, втомлений, вирушає додому пішки. Поруч з Севом йдуть лише кілька молодих акторів. Вони співають пісню. Я приєднуюсь до них.

VIII

Ця глава - лист старшого сина Майка до батька, То-Ма-Кі.

Майк не застав батька вдома. Та й чекати йому набридло. Камін погас, тому син розпалив вогонь. Великі дерев'яні колодки не горіли, тому розпалював батьковою книжкою. Батько все не йшов, а син самотності не любить. Він навіть у кабіні свого літака зробив віконце, щоб говорити з пасажирями. Чекаючи, син бігав по кімнаті, розстрошив стільця, перекинув батькові папери. Почав збирати і побачив, що батько знову "пером у папері длубається". Син вирішив почитати, боючись, щоб батько не розгнівався. Через годину Майк мав вилітати в рейс. З Індії мав летіти на Австралію з

зупинкою на Яві. Майк дуже хотів обійняти батька. Хотів би, навіть, щоб батько полетів з ним.

Син писав, що в батькових писання скрізь присутнє море, а дівчина – десь поза написаним. Синові не сподобалось, що батько пише різні деталі про кінозйомки. Але певно батько докорів чути не хоче. Син прочитав і про Будду, якого батько дав йому. Можливо це той самий Будда, якого батько одержав від Професора. Але Майк викинув Будду, бо він відволікав жінок.

Синові сподобався останній розділ, він його зворушив. Майкові сподобалось, як Сев, молоді актори і батько співали пісню. Синові цікаво, яку пісню вони тоді співали? Бо тепер в моді "Пісня капітанів", яку співають пілоти. Майк пише батькові слова пісні.

Під тобою знайома земля,

Капітан!

Кораблі підняли якоря,

Капітан!

По морях бригантини плывуть,

Капітан!...

Ще Майкові цікаво за Богдана. Чи це не Богданові стоїть пам'ятник на березі?

Син пише, що йому сподобалась і дівчина, але він боїться думати, що це його мати.

Майк написав, що Богдан і острів Ява, можливо, якимось зв'язані. Острів Майкові здається нудним, одні ліси там і якісь пираміди. А подобається йому на острові тільки аеродром.

Вкінці листа син написав: "Бувай здоровий, тату. Я кидаю папір. Через три хвилини всі п'ятеро дверей твого будинку зачиняться за мною. Вибач. Привіт. Майк".

IX

Врятований матрос Богдан розповідає свою історію. (Розповідь у романі ведеться від імені Богдана, тобто від першої особи). Коли Богдана врятували, він відкрив очі і подумав, що знову доведеться топитись. Адже на одному острові йому напропорчили смерть у воді. Богдан стільки разів топився, що думав піти до лікаря, щоб йому зробили зябра.

Як Богдан опинився у воді? Причина – шлюб. Матрос працював в румунського рибалки, котрий мав сестру, що точила зуби на Богдана. Ця сестра була навіть схожа чимось на Тайах. Звали сестру хазяїна Ганка. Богдан не хотів з нею одружуватись, тому задумав втечу. Одного вечора чоловіки напилися. Хазяїн пішов, а Богдан заснув. Вночі прийшла до нього Ганка, котрій Богдан не зміг відмовити. Згодом матрос сказав Ганці, що жонатий. Вона не докоряла, що він забув, як вона з братом врятувала Богдана, коли топився в морі. Але вона вибрала хвилину і спихнула Богдана у воду з шаланди. Ну а потім всі вже знають, як Сев врятував матроса.

До брата Ганки Богдан потрапив оригінальне. Матрос був на пароплаві, що віз вугілля. У вугіллі переховувалися "зайці", які хотіли кораблем потрапити на Балканський півострів. Деякі люди задихалися у тому вугіллі. І помічник капітана наказував скидати трупи за борт. Богдан дорікнув за це. Скинули за борт і його. Але

матрос якимось чудом добрався берега. У гавані Балканського півострова Богдан здурю потрапляє у концентраційний табір на кілька місяців. Одного разу прийшов до людей полковник і пообіцяв відвезти човнами додому. Близько 200 людей погодились.

Богдан і люди, які повірили полковнику, опиняються на великому паруснику. Це був старовинний бриг, у дні якого вже були діри. Полковник теж був на паруснику і їхав не сам. З ним була дочка – чорна, як сім галок, їй було років шістнадцять. Якось Богдану вдалося поговорити з нею. Задуривши їй голову, матрос дізнався, що пливуть вони на південь, а не на північ. Люди зрозуміли, що їх обдурили. Богдан з хлопцями захопили дівчину, полковник скаженів. Але домовилися, що віддадуть дочку, коли викачають усю воду, бо у цей час у трюмі води було по кісточки. Богдан усе роздумував, як напасти на полковника та його озброєну охорону. А коли напали, то виявилось, полковник зумів втекти човном, який був на паруснику. Залишився лише капітан-румун, який кинув зброю і здався перед хлопцями. Румун не міг покинути своє судно, воно для нього було ніби дружиною.

Тепер парусник посував на північ. У каюті Богдан знайшов полковникову дочку. Раптом парусник почали обстрілювати. Матрос знайшов щось подібне до рятувального пояса й надів його на дівчину. Вона плигнула за борт. За нею поспішив і Богдан. В корабель уже потрапляли набої. Богданові не вірилось, що не допливе до берега. Хлопець і дівчина тримались на воді до вечора, протримались й ніч. Богдан загубив свідомість, притискаючи до себе напівмертву дівчину. Такими їх знайшли рибалки. Дівчина була нежива.

Лист Тайах до То-Ма-Кі.

Генуя

Тайах пише, що з листів до неї бачить, що То-Ма-Кі тепло до неї ставиться. Вона часто його згадує. Пам'ятає, як курила, як він зайшов, як їх познайомили. Згадує, як поцілувала його в готелі.

А далі То-Ма-Кі чомусь її уникав. Він правильно написав: "Все минає, Тайах". Таях тоді дуже любила свого мужа й завше посидала йому привіт на Північ, лягаючи спати. І ніхто не знав цього.

Там, де вона зараз, може танцювати. В Італії для неї все нове. Але прийшло те, чого не хоче – лист від чоловіка. У листі увага й ніжність, а в неї почуттів немає.

Тайах зізнається, що їй чогось бракує, а може й когось. Не знає, як буде далі з чоловіком. Вона радить То-Ма-Кі ніколи не любити когось першим. Коли тебе кохають, тоді одружуйся, люби. Але ніколи не бажай нікого так, щоб прокидатися тільки з цією думкою й засинати з нею.

Тітка Тайах видужала. Ранком дівчина буває на пляжі, плаває човном, лазить по скелях. Має знайомих. Всі до неї надзвичайно ставляться, бо вона – чужоземка та блондинка. Бачила музеї Вінчі, Мурільйо. Оглянула всю Геную. Поїде в Мілан.

Іноді Тайах відчуває себе маленькою й кволою, і тоді хочеться великої міцної дружби. Вона запитує То-Ма-Кі, чи він їй друг. Можливо, вони колись ще побачаться.

Можливо, він думає, що вона песимістка, але це не так. У неї зараз так багато думок, що не може оформити їх.

Тайах рада за Сева, передає йому привіт.

Листа був написаний за кілька прийомів. У кінці закреслено *post scriptum*, де стояло запитання про Богдана. Прикладено фото, на якому Тайах сидить у купальному костюмі на камені над бухтою.

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

Х

Увечері до гавані Міста зайшла канонерка. Ми сиділи в потайному кафе, де можна мати чорну каву, дві-три люльки опію і контрабандне вино. З нами були дівчата. З канонерки хтось поїхав до Міста човном. Я вдихнув свіжого повітря і виблював. Потім повернувся до друзів і ми розпочали серйозну бесіду про те, який потрібно корабель для нової картини Сева. Нас було дев'ятеро: моряк – хазяїн трамбака й шхуни, рибалка, Стелла, Муха, Поля, хазяїн кав'ярні, Богдан, Сев, я.

Богдан сказав, що ми шукаємо корабель для румунського босого капітана, двох матросів та полковника з донькою і для двохсот овець, що їх полковник везе під ніж.

Втрутився Сев і сказав, що корабель цей – для учнів морської школи, які вийшли в практичне плавання. Були поблизу місця катастрофи й підібрали багатьох із розбитого брига. Ми з Севом були дикунами в справі кораблів.

Сев сказав, що ми разом з'ясуємо наші погляди на той корабель, що його ми шукаємо. Я, як редактор, мав пов'язати міцними вузлами фабули розповіді Богдана та бачення фільму Севом. Кінокартина стояла перед нами, як конкретна ідея.

Сев сказав, що уявляє картину так: морська школа на високому березі, юнаки виходять в плавання. Одного сонячного дня корабель чує далекі гарматні постріли. Кілька дозорців вилазять на марс і бачать, як військове судно стріляє у парусник з людьми. Парусник розбито, він поринає у воду. Корабель маневрував і опинився на місці катастрофи. Першого виловили молодого матроса, що тримав дівчину (це був Богдан).

Потім Богдан почав розповідати, що мати народила його сиротою, а народивши – померала. Обмиваючи дитину, відвернулися, і дитина мало не втонула. Потім ціле своє життя Богдан невпинно топився. Подорослішавши, Богдан став моряком. Плавав на піввантажному пароплаві юнгою і виконував різні роботи. У японських водах їх застукала війна. Потім потрапили у тайфун і потрапили на Філіппінські острови. Богдан блукав по стровах, поки дістався до міста Маніли. Пробуючи пробратись уночі на якийсь наш корабель, Богдана зштовхнули ударом в море. Врятував Богдана малаєць і продав півмертвого на корабель, що йшов далі на південь. За час цього подорожування Богдан при звичаївся до нового хазяїна і його команди, що складалася з людей усіх можливих відтінків шкур і душ. Першого дня Богдана добре попобили, найбільше – безвухий китаєць. Богдан розповів про Магелланову протоку, схожу на підземний

коридор, який має вогкі й плісняві стіни, по стінах жахливі малюнки й розколини.

Раптом хазяїн кав'ярні сказав дівчатам тікати. Зайшла міліція і забрала Богдана, бо не мав документів.

Ми вийшли надвір і побачили канонерку. "Нащо вона сюди прийшла?" – подумали ми всі.

XI

Лист на 16 сторінок з легеньким запахом від Тайах.

Мілан

Тайах пише, що зараз у неї чудний і спокійний настрій. Дівчина об'їздила багато місць. Зараз вона в Мілані, затра їде у Берлін на тиждень. Пережила багато гострих і цікавих пригод, зустрічей із людьми. Іноді Тайах хоче поговорити по-нашому.

Сумно, що немає з ким поговорити. Розмовляє французькою, італійською. Тайах хоче розповісти одну пригоду, яка здається дрібною, але багато дала і до чогось розбудила Тайах.

Чоловіка Тайах забула, багато чоловіків хотіли бути з нею, але всіх відкинула. Зараз Тайах вважає, що в неї атрофувалась почутливість. Ніби вона зараз дівчина, яка не знає мужчини.

Цей тиждень Тайах їздила Міланом з одним італійцем, красивим і дурним до останньої крапки. На одній з поїздок Тайах побачила чоловіка, йому було не більш 22 років. Дівчина стала поруч і дивилася довго просто на нього. У нього сильно тремтіла рука. Тайах ходила за ним, стерегла його погляд, сподівалася, впадала в розпач. Італієць здивовано поглядав дівчину, не розуміючи, що з нею робиться, але Тайах було все однакове.

Лист Тайах з Берліну

Тайах пише, що приїхала в Берлін і хоче закінчити розповідь про незнайомця.

Коли дівчина зі своїм італійцем повертались машиною для туристів додому, вона усю дорогу дивилася в очі незнайомця. А до італійця голосно сказала: "На площі Дуомо ви мене залиште, я мушу йти додому сама". У соборі Дуомо незнайомиць наздогнав Тайах. Він говорив італійською. Поцілував руку дівчини. На них оглядалися ченці й віруючі. Дівчину тягло до нього. Вони сіли й поїхали машиною, а біля дому Тайах домовилися зустрітись пів на сьому: "Чекайте мене біля дому о 6 1/2 годині" — сказала Тайах. Та як виявилось пізніше, чоловік зрозумів неправильно і чекав її біля собору, де вони бачилися. Собор називався Дуомо (вони спілкувалися італійською і Тайах помилилася). На таксі Тайах прибула до собору, але там чоловіка не було. Та раптом по площі почало кружляти таксі, незнайомиць шукав дім Тайах. Дівчина занишка в темному кутку і сильно вагалася: показатися чи не виходити. Вона не вийшла.

Ще у листі Тайах розповіла, що зустріла Богдана. На березі побачила людину, риси якої нагадували Богдана й італійського красуня. Дівчина падає йому в обійми і відчуває його холодну шию – ні, це ліхтар на площі біля дому Тайах. Дівчина плаче.

Тайах ще написала, що розповіла це тільки мені, тому я повинен вірити, що ми друзі.

Я прочитав листа Тайах і, взявши дзеркало, розмовляв зі собою. Я сказав собі: "Спокійніше. Тримайте нерви. Кличте сюди розум...". Я зрозумів, що Тайах любить матроса. Її розум і думки були наші з Севом, а тіло належало Богдану.

Я виглянув у вікно, канонерка стояла на рейді. Директор прислав за мною машину. Коли я прибув, Директор кричав до інших: "Ось він вами буде командувати". Виявилось, що приїздить комісар закордонних справ і турецький міністр. Буде нарада. Треба все зняти на плівку.

Я запитав ще про Богдана. Директор сказав, що його не випустять, поки всі дані не зберуть. А щодо фільму Сева, то Директор порадив взяти дубок і нічого не вигадувати з кораблем.

Я запитав: "Може ти взагалі проти фільму? Думаєш завше одягати наших людей у драні свитки й вишивані сорочки? Страждання, злидні, соловейко й постійні мандри зі своєї землі – на землі інші, у каторгу, в ярмо, в перевертні? Ти думаєш, що ми не можемо підняти якір свого корабля й поставити паруси?".

Я вийшов від Директора і поїхав до поїзда, дорогою пояснив операторам, що ми робитимемо. Приїхав поїзд, з вагона вийшов комісар і ми почали зйомку. Комісар мав років за п'ятдесят, ніс довгий, хитрі очі степового татарина, дуже дисципліновані губи.

Потім ми ще познімали особняк, де він мав жити, і я поїхав на фабрику.

На фабриці зустрів Сева, котрий сказав, що ввечері продовжимо обговорювати наш фільм. День минав, поки я розглядав плівки на фабриці, вечором я блукав пляжем.

Ми знову зібралися: хазяїн трамбака й шхуни, отаман рибальської ватаги, Стелла, Муха, Поля, Сев і я. Вечір був веселим, усі сміялися.

Хазяїн трамбака розповідав, що років так із тридцять тому, був молодий, веселий, любив поїсти, поспати і пропонувати свої кучері кожній красивій дівчині узбережжя. Поки не полюбив одну дівчину і не став божевільний. Одного разу вона не прийшла. Хлопець прийшов до її дому, вона помирала. Він дізнався, що дівчина з батьком їздила по контрабанду, її підстрелив хтось уночі, очевидно, сторожа. Хазяїн додав: "У кожної людини є випадок у житті, який вона завше відчуває і може розповісти краще за все на світі". Після цього хлопець пішов у монастир. Монастир був бідний, і жили в ньому самі діди. Хлопець вирубав собі келію, оселився там і, прокинувшись раз місячної ночі, помітив, що вона подібна до каюти. Занудьгував за морем, почав марити морем. Скрізь вбачав його. Він сказав: "За батьківщину ми звикли вважати землю, де нас народила мати, де ми виростили в гніві чи в радості, осягали великий світ. У мене ж батьківщина – море, і ви розумієте, як я летів з гір до морського берега – стежками й хащами!".

Настала мовчанка. Згодом почала говорити Поля. Вона розповіла, що колись у неї був чоловік, інтелігент. Вона мріяла народити йому дитину. Але помітила, що мужчина не спить по ночах. Він мучився за своєю батьківщиною. Одного дня він не повернувся, утік на свою далеку гаймат. Поля хотіла би відмінити всі ці батьківщини.

Рибалка зневажливо обізвав її шлюхою, що всі її поволочили, а тепер вона ще й голос має. Сев крикнув на рибалку і наказав попросити вибачення за такі слова. Рибалка не хотів вибачатись, йшло до бійки. Сев сказав: "Ти образив людину зараз. Твій брудний рот плював на неї, як на щось огидне". Зчинилася бійка. Сев і хазаїн трамбака молотили рибалку, потім викинули за двері.

Після цього хазяїн сказав, що для фільму треба корабля брати не брига, а шхуна-бриг. Це дасть більшу красу кораблеві. На приміті у хазяїна був дубок "Тамара". Це було колись прекрасне судно, яке робив першорядний майстер, її можна легко перебудувати, впорядкувати трюм, зробити киль, поставити нові щогли – дві, як личить кожній порядній двомачтовій шхуні-бригові. Хазяїн просив дохволити йому ремонтувати судно.

Ми підняли склянки з вином: хазяїн шхуни, Сев, Поля, Стелла, Муха і я. Всі ми випили й поцілувалися. Потім повиходили з кав'ярні. Під дверима лежала людина й солодко спала. Але це був не рибалка, а Богдан, п'яний до непритомності. Його випустили, і з радощів він ледве доліз сюди. Він ще встиг сказати, що приїхала рижа видра (так він казав на Тайях) і заснув.

XIII

Комісар закордонних справ пригадав, як він уже зустрічався з турком у Швейцарії. Побачення тривало кілька хвилин. А тепер, після кількох років роботи одного й другого, комісар і міністр мають зустрітись надовше. Кіноапарат знімав далечінь і знімав комісара. Назустріч пливла канонерка, і на кормі червонів турецький стяг. В бінокль уже можна було прочитати слово "Ісмет". Судна вітаються пострілами.

Настала врочиста хвилина. Фотографи пролазили крізь натовп аж до комісара, перешкоджаючи кіноапаратові працювати. Міністр був у циліндрі, у великих рогових окулярах і в довгому чорному пальті з хутряною шаллю коміра. Оркестр грав турецького гімна. Комісар привітав міністра французькою мовою.

Після їхнього привітання я мав дві вільних години до зустрічі комісара з міністром. Я їх витратив на організацію знятого матеріалу. О десятій годині вечора мав бути бенкет у Будинкові армії і флоту, і я хотів, закінчивши востаннє знімати о четвертій годині, дати готовий фільм на початок бенкету.

Вже було знято до трьохсот метрів плівки. Плівка вся пішла виявлятися. На це потрібний був час. Далі – фіксаж і промивка, сушка негатива. Потім позитивна плівка з машини йшла у виявлення, фіксаж, промивку й сушку. Потім позитиви різалося по кадрах, і можна було робити монтаж фільму. Я написав титри до фільму.

В кінофабриці я ще зустрів оператора хроніки з Богданом. Вони були брудні, мокрі, обідрані, але задоволені. Вони знімали з маяка, з дубка, з води, з даху зерноперевантажувача, з естакади... знімали для майбутньої картини Сева. Богдан сказав мені бути обережніше з Севом і "з тою вашою видрою". На думку Богдана, Сев дуже знервований сьогодні.

Розмова між комісаром та міністром йшла французькою мовою. Вони мали укласти звичайну угоду – торговельно-рибальську. Але комісар запитав ще й про те, коли він з міністром нарешті укладе угоду про внутрішній морський басейн. Міністр відповів, що дасть свого підписа. Тепер їм ніщо не перешкоджає.

Потім усі, хто були присутні на зустрічі, стали до спільного кадру. В центрі сиділи жінка і дочка міністра. Поруч жінки міністра сидів комісар. Ліворуч від комісара сидів капітан "Ісмета". Капітан був літня людина, цей малий худорлявий турок був замалим для свого крейсера. За переднім рядом товпилися дипломати і військові.

Після зустрічі комісара й міністра я від 5-ї години дня до 10-ї вечора був у лабораторії. Лабораторія працювала понад норму, адже назнімали два рулони плівки, кожний по триста метрів.

Працюючи, я все ж думав про Тайах. Встиг побачити її удень, повертаючи з особняка, де знімав. Поруч неї стояли Богдан і Сев. Її обличчя було без міри радісне та схвильоване. Тайах підбігла до мого автомобіля й одразу ж обійняла мене. Вона мене тричі поцілувала. Та це були якісь винуваті поцілунки.

Нарешті вся плівка з зустрічі міністра і комісара готова. Шофер мав відвезти мене з картиною до Будинку армії і флоту. Монтажниця, шофер і я передивилися плівку. Всі інші вже розбіглися. Ми поїхали вдвох із шофером і повезли фільм. Ми приїхали за 15 хвилин до десятої. Комісар подякував мені за фільм.

Я попросив водія підкинути мене до Професора. По дорозі зустрів п'яного Директора. Директор був незадоволений капітаном "Ісмета": "крейсер як крейсер, а отакий гнусний капітан. Та я його одним пальцем утоплю. Дуже образливо мені за покійних братішок – чорт зна, через кого загинули".

Я приїхав до Професора, а машина з Директором рушила. Я не був уже в домі Професора довгий час. Він запропонував чаю та варення з апельсинів. Професор хотів показати мені одну річ – східного божка зі слонової кості, з великим животом та квіткою лотоса у руці. Професор сказав, що я можу подарувати божка їй. Він усе знав. Потім дав мені старий китайський рукопис, у якому були намальовані тушшю деталі й розміри великого морського паруса. Я не розумів, що там написано, але малюнки й креслення, показували мені повну картину будування. Я захопився дорогоцінною річчю.

У Професора було з 11 книжок, які стосувалися кораблів. Професор міг спокійно тримати іспита на капітана далекого плавання. Це все він читав для того, щоб відбудувати нам парусника для зйомок. У нього було багато колег, які роблять декорації, котрі хотіли майструвати парусник. Вони були творчими натурами, їм не подобалося будувати на кінофабриці декорації, а наступного дня руйнувати їх. Від слів Професора на очі навернулися сльози, які я приховав. Я вирішив піти ще у порт, Професор просив не йти. Але я попрощався і пішов.

Була ніч. Коли йшов, помітив темну постать людини, котра, ховаючись під будинками, ішла за мною назирці. Потім з'явилася ще одна людська фігура, яка

піднесла руку з ножем. Я кинувся на злодія, схватив його за руку і, скільки було сили, укусив його нижче ліктя. Та це не допомогло. Я відчув скажений удар його правої руки в щелепу та удар ножа під ребрами. Я упав і почув, що на вбивцю набіг мій перший переслідувач. Він щось крикнув, махнувши рукою. Я упізнав голос Богдана. Відбулася блискавична бійка. Богдан теж упав.

XIV

Професор писав рипучим пером на зшитковій англійського паперу 17-го сторіччя. На першій сторінці Професор намалював контури двомачтового брига. Під бригом червоніла назва зшитку: "Корабельний журнал "Онтон". Трохи нижче стояло: "У плавання ще не виходив".

Професор записував, що дерево для корабля треба рубати пізно восени або взимку. Ніколи не брати дерев весняної рубки, бо коли сік шумує в дереві, тоді дерево стає людиною. Дерево лише на зиму стає матеріалом.

Дешеві кораблі робляться з американської сосни. Торговельні кораблі, які хочуть жити довгий вік, роблять кіль з бука. В південних морях роблять з тисового дерева, що не гниє у воді. Наші моря визнають дуб і сосну. Ми додамо сюди ще дорогого тису та букового дерева.

Обплануємо зовні й усередині тисом, бо він не боїться води й негній-деревом називається. Палуб зробимо дві – нижчу й вищу. Під першою буде їжа й товари, солодка вода й затишна темрява. Над першою будуть каюти. Над вищою – щогли з парусами і небо. Вищу палубу ми вкриємо сосновими дошками. Вони легкі й смолисті, по них хвиля сковзнеться і назад у море летітиме. З горіхового дерева вирізати треба майстра корабля – сильного вовка, хитрого лиса чи дужого ведмедя.

Мачт буде дві, вони стоятимуть трохи похило до корми.

Паруси будуть з льону. До смоли треба кинути пучку солі і шматок вощини з медом у кожний казан. Колись ще кидали живого півня, щоб люди на кораблі спали чуло і не проспали парусів.

Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

XV

Рана нагадувала своєю формою серце. Я бачу рану і чую біль на лівому боці черева. Відчуваю, як зашивають мою рану. Чую голос лікарів: "Цей нічого, а в того гірше!".

Ми лежали з Богданом удвох в кімнаті. У мене один слід від ножа, у Богдана – два. Нас врятувала Поля, знайшовши вночі на вулиці в калюжі крові.

Богдан говорить, що нас міг порізати Сев, котрий злиться через Тайах.

Коли до нашої палати разом з лікарем приходять двоє людей і запитують нас, хто міг бути нападником, я поглядом примушую Богдана мовчати.

Богдан розповідає мені, що нападник був лівшею, а на його руці мусить бути слід від мого укусу зубами. Я сказав, що навіть, якщо це зробив Сев, то й тоді я любитиму

його і не зраджу дружби.

Згодом до нашої кімнати зайшла схвильована Тайах. Богдан говорив, що Тайах, напевно, подобається, якщо через неї б'ються чоловіки. Але дівчина відповіла, що коли через неї хтось битиметься – вона покине обох. Вона не чиясь власність.

Я розповів Тайах, що прочитав її листи, порадив поїхати в Італію шукати того чоловіка. Я був стомлений і заснув, а прокинувся від слів Сева, що ввійшов дуже бурхливо до нашої кімнати.

Сев потиснув руку Богданові і поляскав по моїй руці, що лежала поверх ковдри. Я не помітив жодної тіні на його обличчі. Богдан попросив пити і Сев лівою рукою взяв чайника. Сев справді був лівша.

Сев розповів, як він бачить у фільмі історію про чотирьох "зайців" у вугільному трюмі, яких викинули за борт. Сев хотів зобразити у фільмі, як вони помирають не від задухи від вугілля, а від того, що не мали води і їжі. Троє чоловіків (четвертий до них приєднається пізніше) змагаються від голоду. Вони надіялися, що їм приносять їжу за те золото, що вони віддали. Згодом двоє вбивають одного і закопують у вугілля. Далі до них приєднується китаєць без вуха. Двоє не задоволені китайцем, бійку починає матрос. Він кидається на китайця із ножом, але китаєць... "Кусає його руку", — вставляє Богдан, гостро слідкуючи за Севом. Але Сев спокійний, він каже, що китайці не кусаються. Та Сев не встигає договорити, бо медсестра відпроваджує гостей.

Тайах і Сев ідуть у цирк. Вони спостерігають за красунем конем Метеором. Сев каже, що хотів би подарувати Тайах коня. Їй не подобається така ідея. Вкінці виходу кінь підходить до дівчини, але вона не хоче його погладити. Після коня на арену вилітають голуби. На завершення виступу один голуб сів не до хазяйки на руку, а на коліна до Тайах. Вона зігнала голуба. Сев пропонує подарувати Тайах голуба. Вона теж не хоче. Можливо, хоче лева? Ні!

Дівчина зривається і виходить. Сев називає її монкі (мавпа), запитує, чи любить вона його? На що Тайах відповідає: "Слово честі, не знаю, Сев. Коли ви мені кажете про ваші почуття, я хвилююся, але в мені немає страху. А коли любиш, то, кажуть, – боїшся. Страх і млюсть". Сев розчарований. Але Тайах говорить: "За все моє життя тільки ви та редактор володієте моїми думками. Ніколи ніхто так до мене не ставився. Всі в першу чергу пропонували мені ліжко. Я вже почала була забувати, що може бути на світі самостійне життя, міцна любов, яка не боїться жертви. Світ я уявляла сласним тянучим мужчиною, що трощить мої кості і зникає на ранок, випивши зі мною келих моєї сили і моєї крові. Я забула, як я була маленькою дівчинкою і потім стрункою юнкою". Сев запитав: "А коли б я попросив зараз вашої руки і повів би до себе назавжди? Коли б я поніс вас...". На це Тайах відповіла: "Не треба, Сев. Відповіді в мене немає. Але я відчуваю, що живу тепер свої останні дні. Ви підняли мене з того місця, де я лежала при дорозі, загубивши людське обличчя, ви посадили мене на корабель – дайте ж мені попливти, наставивши вітрила".

Сев і Тайах повернулись у зал, де виступали морські гімнасти. З ними була дівчина

у рожевому трико, Тайах раділа та плескала дівчині.

Вийшовши з цирку, Сев пішов слідом за Тайах. Він почав дещо розуміти. Але від цього йому стало ще тяжче. Проте він сміявся і розповідав анекдоти. Тайах його не слухала. Тайах попросила далі її не проводити. Вони розійшлися, поцілувавши одне одного в щоку. Сев дійшов додому лише на ранок. Не роздягаючись, він упав на ліжко і заснув.

XVI

Почалися роботи біля колишнього дубка "Тамара". Дубок тільки кістяк. Його обшивють новими дошками, обсмоляють і опустять на воду. На воді вивірять стійкість, будуть уставляти мачти і кінчатимуть усі внутрішні роботи на судні: каюти, палуби, кермо, бугшприт. Це не декорація, яка помре завтра. Ця робота виходить у море.

Нахилившись, майстер обтісує стовбур. Яка весела робота! Коли судно стоїть на березі, його треба оточити любов'ю і увагою, веселістю, легкими піснями і достойними людьми. Корабель на березі, як і хвора людина, потребує нашої безмежної вибачливості й терпіння.

На кормі, де є вже шмат палуби і звідки можна охопити оком роботу, – стоїть Професор. Хазяїн трамбака – неофіційний помічник Професора.

Знизу чути голос Тайах, яка гукає до Професора, чи можна і їй до нього. Хазяїн трамбака допомагає їй вибратися. Білява голова Тайах зовсім золотіє проти сонця. Плотникам, що виконують різні роботи, подобається дівчина.

Тайах сідає і дивиться на море. Вона цілу ніч не спала, складала речі, читала книжку, хоч нічого не запам'ятала, потім довго стояла під холодним душем, читала старі листи. А зранку рушила до моря.

Зауваження письменника

(далі йде лист молодшого сина То-Ма-Кі, письменника Генрі)

Син написав лист пером, хоч звик до друкарської машинки. Генрі дає свої зауваги до батькових мемуарів. Синові тяжко сказати, до чого батько доведе будівництва свого корабля, а разом з ним героїв. Трикутник Сев, Богдан і редактор – рівнобічний і зараз тяжко сказати, кого обере Тайах. Син вважає, що зараз батько має у мемуарах два тижні часу, поки редактор і Богдан лікуються. Можна було б написати "Минуло два тижні", але, можливо, батько дасть розділ ще про щось.

Найбільше Генрі до вподоби корабельний журнал Професора. Журнал навіть надихнув сина написати вірш про корабель і паруси. Вірш син записує у лист. Вірш Генрі адресує батькові. Також згадує, що Майк, старший брат, написав пісню.

Син пише листа, коли батько спить. Генрі бачить перед собою батькове спокійне чоло, білу голову і покладені поверх ковдри руки, які хоче поцілувати.

Генрі згадує Майка, якого вважає схожим на петарду: балакучий, цікавий, футболіст, пілот. Тільки навіщо трошити стільці, палити книжки і топити Будду? Але Генрі гордий мати такого брата, як Майк.

Далі син говорить про море, згадує Вінцента Ван-Гога, голландського художника, який прожив лиш 37 років. Згадує картину художника "Кущі", на якій зображено море.

Генрі пропонує Майкові пісню "Пам'ятник", мелодії до якої ще не має.

Живе хай — веселий орел-капітан,

Що в морі й повітрі веде караван!

Та іншого треба поставить на скелі,

Про іншого знають нехай менестрелі...

Генрі не погоджується з братом, що острів Ява має лише гарний аеродром. Хай Майк залишить піраміди для інших, вони теж потрібні.

Син ще додає декілька зауваг до батькових мемуарів. Генрі подобається образ Богдана, його оптимізм. За такими людьми мимоволі йдуть. З ними дуже легко жити.

Образ дівчини вважає авантурним. Тайах тонко все відчуває, знає життя, зазнала жорстоких днів, і це її піднесло й підносить далі. Падає, піднімається, але вперто й сильно йде. Син гадає, що батько мимоволі зведе матроса і дівчину разом. І просить від імені читачів: у кінці твору не розводити пару.

Син закінчує лист словами: "Ти ворушишся вві сні, повертаєшся на бік, я знаю, що ти прокидаєшся. Через це кінчаю писати. Бувай".

XVII

Бриг спущено на воду. На ньому ми з Богданом ходимо по новій палубі, сидимо на стружках біля верстата. Над Містом стоїть захід.

На бриг перебіг із берега Сев. Він не помічав нас. Поки ми не крикнули.

Ми попросили Сева, чи не можна витягнути горіхової колодки, що лежить унизу. Богдан хотів зайнятися ділом: маючи під рукою кілька струментів, хотів попрацювати над майстром корабля. Це мала бути фігура, що стоїть під бугшпритом. Вона веде корабель, оберігає його від рифів і заспокоює хвилі.

Сев приніс колодку, бо ми були ще слабкі після поранень. Сев трохи обтесав її. Ми бачили, що працює він лівою рукою. Богдан попросив Сева підкотити рукава, що б було зручніше, але ми не встигли подивитися, бо Сев побіг.

Богдан береться різьбити колодку, адже на острові Пао часто цим займався. Прийшла Тайах, яку зустрів у Місті Сев і послав до нас. Богдан почав розказувати історію з острова Пао: на острові Пао хазяїном Богдана був малаєць – хижий і старий морський розбишака, який мав дружину і дочку. Богдан офіційно вважався за вартового біля краму (крам грабували з пароплава). У той час була війна і багато пароплавів вибирали інші дороги, поміж островами. Малаєць користався з того: вночі грабував пароплави і пускав їх на дно.

Одного вечора, здавши награбоване, Богдан шукав пригод. Натрапивши на маленьке судно, напали і капітан набив гулю хазяїнові-малайцеві. Доки малаєць приходив до тями, капітан вкрав зброю у безвухого китайця і втік. Малаєць був злий на китайця і вбив його і викинув за борт.

Увечері Богдан подався до Баджін – дочки малайця. Це була перша любов матроса. Богдан дуже хвилювався. Раптом Тайах перебила Богдана і сказала, що далі і так все ясно.

Богдан сказав, що можливо, вони цілувалися, бо пам'ятає не все ясно. А далі він

пішов на судно за подарунком, що привіз дівчині. Проходячи по палубі, побачив вогник і затаївся за мачтою. Хтось підпалював корабель (на якому Богдан надіявся потрапити додому) і це був безвухий китаєць. Богдан почав битися з китайцем. Прибігла Баджін. Богдан вбив китайця, а дівчина погасила вогонь.

Після такої розповіді Тайах навіть відчула запах диму і пішла подивитися до трюму і кают. З берега прибігла до нас Поля, котра знала від однієї людини, що в трюмі покладено спеціальний гніт, який, догорівши до сірників і клоччя, мусить запалити трюм. Ми побігли шукати і крізь щілину ми побачили глибоко під нами вогонь. Прибіг хазяїн трамбака і погасив вогонь. В трюмі стало темно, Тайах обійняла мене за шию і сказала, що хоче вийти звідси. Ми всі пішли на берег.

Богдан працював над горіховою колодою, з якої вилуплювалася червона дівчина, її обличчя нагадувало обличчя Баджін. Дівчина піднімала руки над головою, ніби пірнаючи під воду. Її гладеньке тіло оживало, груди набували пружності, дерев'яні стегна — принадності. Майстром корабля мала бути жінка. А на кораблі було порожньо: люди, збудувавши його, пішли геть. Все пахло живим деревом.

Під бугшпритом дівчина – бронзова Баджін. Вона веде корабель, підставляючи своє горіхове тіло всім вітрам.

XVIII

На закінченому кораблі мала бути перша ніч, коли тут ночуватимуть люди. На кораблі чекав на нас з Тайах Сев. Ми приготували вечерю та вино.

Я був у театрі та чекав на Тайах, яка після виступу перевдягалася і приймала душ. Дівчина зізналася, що сьогодні їй особливо млосно, щось її тривожить. Вона відчуває, що сьогодні щось трапиться. Я тримав у руках бронзового Будду і руки сильно тремтіли. Я відповів: "Я знаю, що буде, — збудеться мрія. Мачти засвистять, і гойднуться реї. Тільки прошу тебе – не забудь мене". І додав: "Між іншим, на тобі немає й клептика одержі, а нам швидко вже йти".

Ми вийшли в темну ніч.

З берега ми переїхали до брига човном і вилізли по плетеній драбині. Проходячи коридором до каюти, де чекав нас Сев, ми зупинилися біля дверей до кухні: там сидів Богдан, стиха підспівуючи і чистячи картоплю. Ми пройшли тихо далі.

Каюту освітлювала одна свічка, що стояла в пляшці на столі. Я поставив біля пляшки й божка. Ми всі троє почували урочистість. Тихо роздяглися і сіли до столу. На столі стояла їжа і вино. Ми розломали хліб на три частини й посипали його сіллю. Сев налив усім вина. Тайах виголосила тост: "Я п'ю за страх перед неминучим. За той страх, що є ознакою людського виростання... Я п'ю за життя". Потім тост сказав ще Сев та я. Раптом Сев запитав Тайах, кого з нас двох вона обирає. Це розгнівало дівчину і вона сказала, що вибирає нас обох. Я сказав, що Тайах сидить тут, але не думає про нас. Тоді Сев вирішив ще й на сірниках погадати і запропонував Тайах витягнути сірник (він був цілим сірником, а я надломленим). Тайах витягнула цілий сірник. Дівчина встала і порощалася.

Двері каюти зачинилися за нею помалу і щільно. Ми zostалися біля столу з свічкою та божком.

Я відломив Будду від його трону. На стіл випало кілька речей: папір із значками, троє трісочок і зернятка рижу. Жодного камінчика. Ми уважно розглянули все, що знайшли. Риж – праця, їжа і продовження життя. Трісочки – вогонь, якого можна здобути тертям дерева об дерево. Папір – молитва. Свічка в пляшці догоріла до краю.

Ми рушили йти з каюти, бо там одразу стало так задушливо й тісно, що можна було задихнутися. Проходячи повз кухню, ми почули сміх дівчини і голосну мову Богдана, який щось розповідав.

Раптом я взяв Сева за руку й підвів його до світла. Він не заперечував, здивовано і запитливо поглядаючи на мене. Я зипитав, чи є у нього шрам. Але вже бачив, що тіло було гладеньке, аж до ліктя.

Нашу увагу відтягли на себе нові люди. Їх було двоє. Обережно вони перелізли через борт і опинилися на палубі. Це був отаман рибальської ватаги, якого ми побили за Полю. Вони думали, що на кораблі один Богдан. Не тямлячи себе від гніву, я ударив кулаком рибалку. З несподіванки вони обоє не захищалися. Та коли ми бігли, зачепилися і впали. Сева схватили і почали м'яти рибалки. Я з розпачу ухватив весло і замахнувся так, ніби хотів перебити рибалку надвоє. Весло зачепилося за ванту, ударилося об мачту, переломилося і розбило ліхтар.

Іншим шматком я таки вдарив того, на кого намірявся. Напомацки я став шукати в клубкові людей Сева. Він боровся з другим рибалкою. Знайшовши електричний ліхтар, з яким я прийшов на бриг, я обережно направив його на поле бою. Той, кого я ударив веслом, повз до борту, а другий боровся з Севом. Я дав першому цілковиту змогу втекти, поспішивши сам на поміч до Сева. Ми вдвох хутко втихомирили рибалку. Він став проситися, лежачи долі і спльовуючи кров з рота. Ми з Севом одійшли від нього, і я погасив ліхтарика. Рибалка втік.

З'явився Богдан і сказав, що згадав, як звали китаїця – Сіо-Бан.

Богдан і хазяїн трамбака, що підпливав до нас, дорікали, що ліхтар знову не світить.

Ми сіли в човен хазяїна і відпливли. Коли відпливали, бачили як богдан чіпляє ліхтар. Біля нього була дівчина.

XIX

Сиве волосся до чогось зобов'язує. Я виконав це зобов'язання. Майк і Генрі одвідали мене на зламних точках мемуарів: коли осінь зустрічається вночі з зимою і коли весна переборює зиму. Мої сини як зима і весна. Старший – меткий і проворний. Молодший – неврівноважений, як весняна повінь. Його я чекаю побачити швидко з подругою, бо я відчуваю в його рядках жіночі впливи.

Тепер ранок. Крізь двері на балкон я бачу, як прокидається Місто. За бульварами видко порт, де снують щогли й димарі. Мені не хочеться вже почувати під собою хисткої палуби. Я зайшов до порту й кинув якір. Під моїми парусами вирости молоді

кораблі – сини. Тепер хай вони роблять рейси по морях. Багате досвідом життя лежить переді мною, як мапа моєї Республіки.

Я ходжу по кімнаті, коли до мене стукає Генрі. Він заходить. Ми довго розмовляємо про все на світі. З Генрі – я люблю більше Майка, а з Майком – віддаю перевагу Генрі. Вони обоє ніби з одного шматка. Чи ба! Та цей же шматок я сам! Я впізнаю себе і в Генрі, і в Майкові. А мати? Вона теж поклала свою долю праці й матеріалу. Стара, ти не образишся, що я тепер горнуся до молодості? Тебе я не зраджував – ти знаєш. А Генрі допитується, чи не була ти в Італії. Він думає мене зловити й ототожнити дівчину в купальному костюмі (на березі в Генуї) з тобою. Та в наші з тобою справи ми його не пустимо. Правда?

Генрі бере дочитувати мої мемуари, він хоче звідти про щось дізнатися, а я, хитрий старий лис, виходжу на балкон. Мені – сімдесят. Але й нині я гостро відчуваю запах саду, що я посадив. Велике Місто лежить переді мною.

З кімнати лине до мене з телефону голос Майка. "Тату, – кричить він, – лечу над південними морями і згадав тебе. Біля мене сидить гарненька пасажирка. Вона просить мене проспівати "Пісню капітанів". А тобі я обіцяв її мелодію. Слухай!"

Я чую його голос і сміх кокетної пасажирки. З останніми рядками пісні заходить Генрі. Таким чином, уся родина вкупі. Я ніби знову починаю жити.

Попід нами знайома земля,
Капітан!
Кораблі підняли якоря,
Капітан!

*Стислий переказ по главам, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу.*